

Appositionsforbindelser

Jørgen Schack

This paper discusses the notion of *apposition* as accounted for in current Scandinavian grammars and studies. It is concluded that the term ‘apposition’ should be reserved for parenthetical units, i.e. syntactically independent, non-restrictive units such as *Barack Obama* in *den amerikanske præsident, Barack Obama*, leaving out constructions such as *den amerikanske senator Bernie Sanders*, in which the rightmost unit, *Bernie Sanders*, functions as the head of a noun phrase.

Nøgleord: apposition, hypotagmer, adled, parentetiske led, tetiske udtryk, identificerbarhed

1. Indledning

Hvis man forsøger at udlede en definition af begrebet *apposition* med udgangspunkt i den nyere nordiske grammatiske tradition, når man frem til omtrent følgende resultat: Appositionsforbindelser består af:

- a. to
- b. kontaktstillede
- c. substantiviske led
- d. som har samme reference,
- e. og som tilsammen danner et hypotagme
- f. med det forreste led som kerneled og det bageste som adled.
- g. Adledet (appositionsleddet) kan være restriktivt eller parentetisk.

Ikke alle de opremsede kendetegn nævnes eksplicit i alle fremstillinger; nogle må udledes af fremstillingernes eksempelmateriale, andre må man slutte sig til ud fra devisen “har man sagt A, må man også sige B!” Det skal også med det samme nævnes at der er dissens på flere punkter, men hvis man vælger at lægge særlig vægt på hvordan appositionsforbindelser er beskrevet i de tre

nordiske referencegrammatikker, GDS, NRG og SAG¹, er den ovenstående summariske definition nogenlunde dækkende. Jeg vil i det følgende lægge særlig vægt på punkt (b) samt (d) - (g). Hvad angår punkt (a) og (c), må jeg af hensyn til pladsen nøjes med at nævne at en appositionsforbindelse udmærket kan indeholde mere end ét appositionsled, og at kravet om at begge (alle) led i forbindelsen skal være substantiviske, i visse tilfælde kan virke vilkårligt.

I mange fremstillinger nævnes det at (parentetiske) appositionsled i talen afgrænses fra det omkringstående ved pauser og intonation (svarende til skriftsprogets kommaer), jf. fx GDS: 541. Det kan diskuteres om prosodi kun er et ledsagefænomen, eller om der findes tilfælde hvor “pausekriteriet” nødvendigvis må inddrages for at afgøre om der foreligger apposition eller ej. Spørgsmålet vil blive behandlet ganske kort i afsnit 7, hvor jeg perspektiverer til en ny teori om ’tetisk grammatik’.

Formålet med denne artikel er ikke at fremlægge en ny, fuldstændig definition af begrebet *apposition*, men jeg vil argumentere for at nogle af de ovennævnte punkter tages op til genovervejelse. Det drejer sig først og fremmest om analysen af appositionsforbindelsen som et hypotagme og om appositionsledets syntaktisk-semantiske relation til forbindelsens forreste led. Efter min opfattelse bør betegnelsen *appositionsforbindelse* forbeholdes forbindelser med (efterstillede) parentetiske led, fx *den største danske å, Gudenåen* og *den amerikanske præsident, Barack Obama*, og altså ikke omfatte hypotagmer som fx *den store danske å Gudenåen* og *den amerikanske senator Bernie Sanders*.

2. Kontaktstillede led

Leddene i en appositionsforbindelse er normalt kontaktstillede, men distansstillede appositionsled forekommer, fx

- (1) Det var ligesom naar **Nik** gøede, den russiske Mynde, der var død.
(Hansen 1967: 193)²

1 Der henvises nedenfor løbende til GDS’ beskrivelse af apposition. I NRG beskrives apposition og beslægtede konstruktioner s. 270 ff., 913 f. og 1011 ff. I SAG defineres begrebet apposition i bind 1, s. 154, og konstruktionstypen beskrives udførligt i bind 3, s. 110 ff.

2 I dette og de følgende eksempler er det forreste led i appositionsforbindelsen fremhævet med fed, det bageste (appositionsledet) med understregning. Ved øvrige fremhævelser i citater er der benyttet kursivering. Alle fremhævelser i citater er mine, medmindre andet er angivet.

Distanstillede appositionsled er så vidt jeg kan bedømme, meget ofte benævnelser som har markant større intension end det forreste led. Det distansstillede led har typisk til formål at komplettere en benævnelse med ringe intension, i nogle tilfælde en nærmest informationstom størrelse med ren pladsholderfunktion. Et sådant (semantisk) kompletterende led er normalt placeret yderst til højre, og der er ofte brugt kolon i stedet for komma:

- (2) Der er mange grunde til fluks at gribe til Manns fortællinger, men **én** skal fremhæves: oversættelsen. (Weekendavisen 8.2.2013)

Det forreste led i (2) har tilnærmelsesvis samme funktion som et kataforisk pronomen, fx *dette* i *Og dette skal være jer et tegn: I skal finde et barn svøbt og liggende i en krybbe* (GDS: 71). Man fristes derfor til at karakterisere konstruktioner af den type som (2) repræsenterer, som en form for eksplikation snarere end som apposition (jf. GDS: 1513-1514). Et tilsvarende eksplikationslignende forhold mellem leddene kan også forekomme i konstruktioner med kontaktstillede led, fx

- (3) Snart stiller havefolket op, parat til årets indsats. Resultatet er altid **det samme**: ømme rygge og overbelastede kroppe. (Politiken 14.3.2005)

Det mest interessante ved forbindelser af “kolontypen” er i denne sammenhæng at det mest informationsholdige led er placeret udenfor sætningsstrukturen (jf. Brink 2013: 111). Det informationsfattige forreste led kan være fokusled indenfor sætningsstrukturen, som fx *én* i (2), men der er her tale om hvad man kunne kalde et “foreløbigt fokusled”, idet det “reelle fokusled”, dvs. det led der af afsenderen udpeges som det modtageren skal benægte hvis han er uenig (jf. GDS: 75-76), først meddeles efter at sætningen er slut.³ Typen adskiller sig dermed fra “almindelige” appositionsforbindelser, hvor det bageste (parentetiske) led er udenfor fokus (jf. også 4.3. nedenfor).⁴

Udover de to nævnte typer, kontaktstilling og distansstilling, findes der en (sjældent) tredje variant: indlejring. Som det fremgår af (4), kan et appositionsled være indlejret i det “forreste” led – med et diskontinuert sætningsled til følge:

3 Konstruktionen minder om stilistikkens *klímaks* eller *gradation*, hvor et svagere udtryk efterfølges af et stærkere. I den her omtalte type efterfølges et vagt udtryk af et præcist.

4 Det bageste led i konstruktioner som (2) og (3) har ifølge Brink (2013: 111) obligatorisk “ny start-prosodem”, dvs. udtales som en ny ytring.

- (4) Det er noget, jeg ville ønske, min premierminister kunne, men uheldigvis har vi **en premierminister**, Benjamin Netanyahu, **som er et geni, når det kommer til at sammenblende reelle trusler med ekkoet af fortidens traumer**. (Weekendavisen 23.1.2015)

At appositionsleddet faktisk er indlejret, fremgår af at relativsætningen kun kan have *en premierminister* som korrelat. Hvis ledsætningen var knyttet (parentetisk) til *Benjamin Netanyahu*, ville *uheldigvis* kun have skopus til og med *premierminister*, og det kan ikke være meningen, idet der vel ikke udtrykkes beklagelse over at Israel har en premierminister, men over at landet har en premierminister af den type som relativsætningen beskriver. Den sidste helsætning i (4) kan altså parafraseres som følger: 'men uheldigvis har vi en premierminister som er et geni når det kommer til at sammenblende reelle trusler med ekkoet af fortidens traumer, (nemlig) Benjamin Netanyahu'.

3. Samme reference

De to led i appositionsforbindelsen har ifølge en del fremstillinger samme reference (jf. fx Becker-Christensen 2010: 193, Jensen 1985: 39, NRG: 270; SAG, bind 1: 154). Der argumenteres flere steder for at appositionsled er prædikative nominaler (jf. fx GDS: 541, Korzen 2006: 115 f., SAG, bind 3: 110), og da prædikative nominaler ikke har nogen forankringsfunktion og derfor kun er nominaler af udtryk (GDS: 888), burde man måske i denne sammenhæng undgå at tale om reference og i stedet nøjes med at sige at det bageste led står i et prædikativt forhold til det forreste.

Ved *forankring* forstås det forhold at en størrelse kategoriseres som identificerbar i kommunikationssituationen (GDS: 47). I (5) er det adjektivet *daværende* der forankrer det forreste nominal, dvs. kategoriserer det som identificerbart:

- (5) Da **den daværende kulturminister**, Brian Mikkelsen, indførte gratis adgang på statens museer fordobledes besøgstallet på Statens Museum For Kunst. (Musikeren 1.10.2012)

Adjektivet *daværende* forudsætter jo (i modsætning til fx *forhenværende* og *tidligere*) at den periode som ordet henviser til, allerede er nævnt. Den klasse som nominalet *den daværende kulturminister* betegner, kan dermed kun have ét medlem. Propriet i (5), *Brian Mikkelsen*, har derfor ingen forankringsfunktion; det er et prædikativt (appositions)led. I (6) har propriet derimod forankringsfunktion;

det er et syntaktisk nødvendigt led, da tilvalg af bestemtheds kategorien normalt er en forudsætning for at et appellativ kan fungere som del af en nominalhelhed (GDS: 464):

- (6) Man må give *daværende kulturminister Brian Mikkelsen*, at kulturkanonen var en rigtig god konservativ idé. (Berlingske 4.2.2011)
 Sml. **Man må give daværende kulturminister at kulturkanonen var en rigtig god konservativ idé.*

I konstruktioner som består af en appellativisk kategoribetegnelse + et proprium, er kategoribetegnelsen typisk kataforisk bestemt (jf. Korzen 2006):

- (7) Heldigvis for beboerne på Ingolfs Allé er denne vej kendt for noget helt andet: Her blev *forfatteren Klaus Rifbjerg* nemlig født for 80 år siden. (Information 23.12.2011)

I (7) er propriet, *Klaus Rifbjerg*, et nødvendigt led i informationsstrukturel henseende. Det er kun propriet der kan overtage helhedens funktion; det kataforisk bestemte *forfatteren* forudsætter propriet: *Her blev Klaus Rifbjerg/*forfatteren nemlig født for 80 år siden.*

Kategoribetegnelser kan også have et efterstillet appellativ, og her er forholdet nøjagtig det samme: Kun det efterstillede led kan vikariere for helheden, jf. fx

- (8) Antallet af voldelige overgreb er nu steget så meget, at to hospitaler i Shanghai har sendt sygeplejersker og læger på efteruddannelse i *kamp-sporten taekwondo* ... (Sygeplejersken 6.12.2013)

Sml. ... *to hospitaler i Shanghai har sendt sygeplejersker og læger på efteruddannelse i taekwondo/*kampsporten.*

Det efterstillede proprium eller appellativ kan imidlertid også være et parentetisk led, nemlig i tilfælde hvor kategoribetegnelsen er anaforisk bestemt eller, som i (9), inferentielt bestemt:

- (9) Eller det skulle da lige være Alice i Eventyrland, som Nabokov da også oversatte til russisk. "Den første Humbert Humbert" kaldte han **forfatteren**, Lewis Carroll. (Weekendavisen 7.2.2014)

I tilfælde hvor det forreste led står i bestemt form, er det bageste led parentetisk når der er forhold i konteksten, jf. (9), eller i det forreste ledes semantik som angiver at afsenderen betragter det forreste led som tilstrækkeligt identificerbart for modtageren, fx superlativiske udtryk: *landets tredjestørste by, Valencia*, ordenstal: *Helle Helles tredje roman, Rødby-Puttgarden*. I tilfælde hvor det forreste led står i ubestemt form, er det bageste led altid parentetisk, fx *en fransk filosof, Albert Camus; to biler, en Opel og en Mercedes*.

Det skal bemærkes at et appositionsled kan være knyttet til det sidste af to eller flere sideordnede led i det forreste nominal. I sådanne tilfælde står det bageste led i et prædikativt forhold til den sidste del af det forreste led, ikke til hele leddet:

- (10) Andrea, Vivian, Live, Stian og **Ivar**, ham den høje fra niende, stod udenfor. (K.O. Knausgård: *Min kamp*, 4. bog. Lindhardt og Ringhof, 2011, s. 462)

4. Et hypotagme med det forreste led som kerneled og det bageste som adled

I de tre nordiske referencegrammatikker og flere andre fremstillinger (se fx Davidsen-Nielsen 2002 og Korzen 2006) analyseres appositionsforbindelsen som et hypotagme. Også Diderichsen (1962: 226) beskriver forbindelsen som et hypotagme, på trods af at det ifølge ham ikke kan afgøres “hvilket [af leddene] der er Overled og hvilket der er Underled” (ibid.). Der er da også både hos Diderichsen og i GDS beskrivelser der synes at stride imod en hypotagmeanalyse. Diderichsen (1962: 197 f.) opstiller fem hovedtyper af “indskudsled”: “Inde i Sætningen kan der findes Led, som baade logisk og rytmisk-melodisk staar uden for den egentlige Sætningskonstruktion.” En af hovedtyperne er “Efterstillet Appositionsled”. En beslægtet beskrivelse finder man i GDS (s. 541): “De parentetiske appositioner er selvstændige sproghandlinger – tilføjelser, indskud af beskrivende eller vurderende art”. Analysen af appositionsforbindelsen som et hypotagme harmonerer dårligt med beskrivelsen af appositionsleddet som et “indskudt”, selvstændigt led: Kan et sådant led være (under)led i et hypotagme?

Det er da heller ikke alle der tilslutter sig hypotagmeanalysen. Brink (2013: 107) hælder til at appositionsled er selvstændige sætningsled af 1. grad, idet “et led omkranset af [obligatoriske] pauser (/kommaer/tankestreger) umiddelbart modsiger, at det skulle have ledfællesskab med det foregående led.”

4.1. *Kongruens som argument*

Hovedargumentet for at appositionsforbindelsen er et hypotagme med det forreste led som kerneled og det bageste som adled, er at “det kan vises at det er det forreste nominal der kongruerer med prædikativet mht. genus og numerus, og at dette nominal dermed må betragtes som kerneled” (GDS: 541). Det er der forholdsvis bred enighed om (jf. NRG, SAG, Davidsen-Nielsen 2002, Korzen 2006). Det kan ikke bestrides at prædikativet kongruerer med det forreste nominal, fx *Hebriderne, den lille øgruppe, er britiske* (GDS: 541). Jeg mener dog at man kan argumentere for at kongruensforholdet ikke har noget med kerneledsfunktion at gøre. Det at prædikativet kongruerer med det forreste nominal, skyldes snarere at det er dét nominal, og kun det, der varetager funktionen som sætningsled. Det synspunkt kan man finde støtte for hos Togeby (1993: 450):

Ved appositioner er det appositionens førsteled der opfattes som det led der har funktion i sætningen. Andetleddet kan være ubestemt eller bestemt form og kan således være en slags identitets-fokus i sit eget parentetiske omsagn.

At det forholder sig sådan, kan man argumentere for både syntaktisk og informationsstrukturelt.

4.2. *Syntaks*

Et subjektspronomen står i oblik form når det forbindes med en bestemmende relativsætning eller et andet bestemmende led (GDS: 439). Pronomenet har i sådanne tilfælde bestemmerfunktion (GDS: 29):

- (11) *Hende, der ikke spiser kød*, antyder, at vi andre er barbarer. *Ham, der ikke drikker*, antyder, at vi andre er fordrukne. (Information 21.12.2013)

Et subjektspronomen med et efterstillet parentetisk led står derimod i nominativ på samme måde som et simpelt (anaforisk) pronominalt subjekt, dvs. helt efter hovedreglen for kasus (GDS: 440). Det gælder uanset om det efterstillede led er en relativsætning, jf. (12), eller et appositionsled, jf. (13). Et parentetisk led opleves ikke som en integreret del af nominalet og har

derfor ikke indflydelse på kasusvalget (Schack 2013: 66).⁵ Det bliver så at sige bypasset i analysen:

- (12) ... Margrethe Vestager. *Hun*, der har ført sig frem som saglighedens og ansvarlighedens gudinde, har ansvaret for, at Helle Thorning-Schmidt er statsminister. (Berlingske 6.3.2012)
- (13) ... den italienske tenor Carlo Bergonzi ... **Han**, den 75-årige veteran, måtte give op og overlade partiet til en yngre kollega. (Politiken 13.7.2014)

Subjektspronomenene har her ikke bestemmerfunktion, idet de efterstillede led ikke er identificerende (GDS: 29). Pronomenene varetager i sig selv subjektsfunktionen; de efterstillede (parentetiske) led tæller som selvstændige ytringer (GDS: 440) og kan derfor ikke karakteriseres som adled i et hypotagme. Dette gælder også parentetiske relativsætninger, som nok er adled af udtryk, men som af funktion er selvstændige ytringer på samme måde som appositionsled.

Ifølge flere fremstillinger kan man udelade det ene af leddene i en appositionsforbindelse, lige meget hvilket, uden at det går ud over sætningens velformethed (jf. fx Jensen 1985: 39). Den påstand hænger selvfølgelig sammen med de tidligere omtalte referenceforhold. Hvis de to led benævner samme genstand, kan de vel også vikariere for hinanden, jf. Diderichsen: De to led “staar i samme Forhold til Omgivelserne og kan begge lige godt undværes” (1962: 143); begge led “kan fungere paa samme Maade som Helheden” (1962: 226). Udeladelse – eller ombytning (jf. SAG, bind 3: 114) – er ofte mulig i grammatikkernes og lærebøgernes dekontekstualiserede eksempler, men hvis man arbejder med autentiske eksempler, viser det sig oftest at der

---

5 Det forhold at de to led i appositionsforbindelsen i fx tysk (næsten) obligatorisk står i samme kasus, betyder ikke nødvendigvis at leddene tilsammen danner ét led (et hypotagme). Også forbindelser som vel under ingen omstændigheder kan opfattes som ét led, kan have obligatorisk kasuskongruens, fx et ekstraponeret led og dets pronominal repræsentant inde i sætningen: *Den Hans, den habe ich schon lange nicht gesehen* (Alexandra Kratschmer, personlig kommunikation). Leddene i appositionsforbindelsen er selvfølgelig nært knyttet til hinanden; det bageste led i forbindelsen forudsætter af gode grunde at der er et forreste led som det kan uddybe, præcisere e.l., men dette forudsætningsforhold er ikke en syntaktisk/ledintern afhængighed, men en diskursiv afhængighed.

er gode grunde til at det forreste led står forrest og det bageste bagest, og at det langt fra er ligegyldigt hvilket af de to led man (i tankerne) udelader. Det fremgår måske allertydeligt i tilfælde hvor det forreste led er et pronomen i 1. eller 2. person, fx

- (14) Da **jeg**, hendes ældste søn, var seksten år, fik jeg dobbeltsidig lungebetændelse, en sygdom, man dengang plejede at dø af. (J. Steinbeck: Øst for Paradis. Gyldendals Tranebøger, 1984)

I (14) er det af rent formelle årsager indlysende at det er “appositionens førsteled der opfattes som det led der har funktion i sætningen” (jf. ovenfor), og at det bageste led er en selvstændig ytring der beskriver det forreste, sml. **Da hendes ældste søn var seksten år, fik jeg dobbeltsidig lungebetændelse.*

Ombytning af de to led kan i nogle tilfælde medføre at konstruktionen helt ændrer karakter. Hvis det forreste nominal i forbindelsen er et pronomen som står i fundamentfeltet, vil en ombytning føre til at det oprindelige appositionsled bliver til et ekstraheret led, fx

- (15) **Hun**, den forsmåede elskerinde, var under falsk navn fløjet til Rønne for at ombringe hele sin kollegas og ekskærestes familie. (Berlingske Tidende 4.11.2009)

Sml. *Den forsmåede elskerinde, hun var under falsk navn fløjet til Rønne.*

4.3. Informationsstruktur og præsupposition

Heller ikke i informationsstrukturel henseende er leddenes antal og rækkefølge tilfældig:

- (16) Først tørnede han ind i et vejskilt, hvorefter bilen blev kastet over i den modsatte side og ramte en parkeret bil. **Bilens ejer**, en mand på 81, stod på fortovet og skulle netop til at åbne bildøren, da han blev væltet omkuld. (Jyllands-Posten 30.5.2005)

I (16) er *Bilens ejer* det oplagte emne i den sidste periode: Vi har lige hørt om *en parkeret bil* og går videre med genkendeligt emne, *bilens ejer*. Det er langt mindre oplagt at gøre det endnu ikke genkendelige *en mand på 81* til emne. Og det ville være direkte påfaldende at udelade leddet *bilens ejer*. Det går hårdt ud over kohærensens hvis der pludselig kommer *en mand på 81* ind fra højre.

At antallet og rækkefølgen ikke er tilfældig, viser sig også i tilfælde hvor det forreste nominal er fokuset. I (17) er kategoribetegnelsen *den libyske indenrigsminister* leksikalsk markeret som fokuset:

- (17) Det østlige Libyen er ude af regimets kontrol ... og den gængse vurdering er, at tiden hastigt er ved at løbe ud for Muammar Gaddafi. I aftes opgav også **den libyske indenrigsminister**, Abdel Fattah Younes al Abidi, ifølge tv-stationen al-Jazeera sin støtte til Gaddafi. (Jyllands-Posten 23.2.2011)

Den mest relevante information i meddelelsen er jo at også et medlem af Libyens regering, nemlig *den libyske indenrigsminister*, nu har opgivet sin støtte til landets leder. Hvis man bytter om på leddene, bliver ministerens navn, *Abdel Fattah Younes al Abidi*, som vel de færreste af avisens læsere er fortrolige med, fokuset. Den mest relevante information bliver da placeret i appositionsledet, som er parentetisk og dermed udenfor fokus. Hvis man udelader det forreste nominal, altså kategoribetegnelsen, er der risiko for et regulært præsuppositionssvigt (jf. Harder & Kock 1976). Afsenderen kan næppe forudsætte at navnebæreren er identificerbar for modtageren, og meddelelsen mister dermed sin relevans. Situationen ville selvfølgelig have været en anden hvis der i stedet for **den libyske indenrigsminister**, *Abdel Fattah Younes al Abidi* havde været tale om fx **den amerikanske præsident**, *Barack Obama*. I det tilfælde ville afsenderen uden videre kunne behandle propriet som baggrundsbestemt, og en ombytning eller udeladelse af led ville derfor ikke have samme konsekvenser. Afsenderens valg af konstruktion (antallet af led og leddenes indbyrdes rækkefølge) hænger m.a.o. i høj grad sammen med hans forestilling om modtagerens baggrundsviden.

5. Adleddet kan være restriktivt eller parentetisk

Hermed er vi fremme ved spørgsmålet om appositionsled både kan være parentetiske og restriktive.

Ifølge bl.a. GDS, NRG og SAG omfatter appositionsforbindelser ikke blot konstruktioner med et efterstillet parentetisk led, fx **den største danske å**, *Gudenåen*, men også forbindelser af typen *den store danske å Gudenåen*, hvor det bageste led ikke er parentetisk (medmindre det forreste led er anaforisk

bestemt).⁶ Ifølge Davidsen-Nielsen (2002) og Brink (2013) er kun parentetiske led appositioner.

Jeg vil mene at spørgsmålet med udgangspunkt i det ovenstående kan besvares ganske kortfattet: Hvis det er rimeligt at antage at appositionsled ikke er adled (men selvstændige sproghandlinger), og at appositionsforbindelser derfor ikke kan analyseres som hypotagmer, så er svaret klart nej: Hypotagmer og appositionsforbindelser er to så forskellige konstruktioner at det ikke giver mening at behandle dem under ét (Brink 2013: 106). Betegnelsen *appositionsforbindelse* må da forbeholdes konstruktioner med parentetiske led, altså fx **den største danske å**, *Gudenåen*, men ikke *den store danske å Gudenåen*, der (i ikke-anaforiske kontekster) må analyseres som et hypotagme.

6. Appellativisk kategoribetegnelse i bestemt form + proprium eller appellativ

Hypotagmer af typen *den store danske å Gudenåen*, forfatteren *Klaus Riffbjerg*, *kamp-sporten taekwondo*, altså konstruktioner med en appellativisk kategoribetegnelse i bestemt form + proprium eller appellativ, har imidlertid affinitet til appositionsforbindelserne.

Der er ikke enighed om hvilket af leddene der er kerne, og hvilket der er adled. Ifølge GDS er kategoribetegnelsen kerneled: “Et proprium kan optræde som efterstillet adled til en appellativisk kategoribetegnelse i bestemt form. Begge led har hovedtryk” (GDS: 515). Ifølge Davidsen-Nielsen (2002: 82) er kategoribetegnelsen derimod adled. Jeg er enig med Davidsen-Nielsen i at kategoribetegnelsen må være adled; det efterstillede led (proprium eller appellativ) er det forudsatte led, dvs. kerneled, i nominalhelheden (jf. afsnit 3). Spørgsmålet er nu om kategoribetegnelsen er et restriktivt eller et beskrivende adled. Som GDS bemærker, har forbindelser af den omtalte type (normalt) hovedtryk på begge led: *forfatteren Klaus Riffbjerg*, sådan som det ville være tilfældet i (7). Efter min opfattelse har kategoribetegnelsen i sådanne typiske tilfælde samme funktion som et beskrivende adjektiv (GDS: 528 f.). GDS skelner mellem restriktivt adjektiv, der identificerer en referent i modsætning

6 Det skal tilføjes at appositionsforbindelser i GDS’ afsnit om eksplikation beskrives som frie parentetiske tilføjelser, netop for at holde dem ude fra eksplikativsætninger, som jo er syntaktisk og semantisk nødvendige led: “Et træk som ikke må forveksles med eksplikation, er apposition. Appositioner er frie parentetiske tilføjelser, og de er på samme måde som parentetiske relativsætninger altid en sætningsdel med egen illokutionær funktion, nemlig en kommunikativ sproghandling” (GDS: 1513).

til andre mulige referenter, og beskrivende adjektiv, som ikke identificerer referenten men blot leverer en beskrivelse af den, fx *det nordlige Rusland* (restriktivt) overfor *det store Rusland* (beskrivende). Davidsen-Nielsen (2002: 80) skelner på tilsvarende måde, men med en anden terminologi, mellem adjektivets funktion i hhv. *min nye kone* og *min smukke kone*. Forbindelsen for 'fatteren Klaus Riffbjerg' betyder da 'Klaus Riffbjerg, som er forfatter'. Kategoribetegnelsen beskriver referenten, men identificerer den ikke. Kategoribetegnelsen kan optræde som restriktivt adled, men da vil den typisk have modsætningstryk: for 'fatteren Klaus Riffbjerg med betydningen 'den Klaus Riffbjerg som er forfatter' eller *Klaus Riffbjerg* (betragtet) som forfatter' (i modsætning til fx *debat "tøren Klaus Riffbjerg*). Endelig kan propriet optræde som restriktivt adled, og i sådanne tilfælde vil det typisk have modsætningstryk: *forfatteren Klaus Riffbjerg* (i modsætning til fx *forfatteren Leif Pan "duro*).

Men som nævnt optræder foranstillede appellativiske kategoribetegnelser typisk som beskrivende adled. Derved minder de om appositionsled, der jo føjer en beskrivelse til det forreste led, men som ikke identificerer det, idet det forudsættes at være identificerbart i sig selv. På den anden side adskiller de foranstillede kategoribetegnelser sig fra appositionsled derved at de førstnævnte er adled og dermed integrerede dele af en nominalhelhed. Appositionsforbindelser må betragtes som to separate led (jf. afsnit 4.2): et forreste led der varetager funktionen som sætningsled + et bageste led der fungerer som en selvstændig ytring der beskriver det forreste. Slægtskabet mellem kategoribetegnelser og appositionsled er m.a.o. semantisk, ikke syntaktisk. At der er et semantisk slægtskab, viser sig ved at vi kan efterstille kategoribetegnelser, navnlig hvis de har en vis tyngde. Derved bliver de til parentetiske led, altså appositionsled, som semantisk ækvivalerer med foranstillede kategoribetegnelser, fx

- (18) En af de mest kendte redaktører er Adam Bellow, søn af *den amerikanske forfatter og Nobelprisvinder Saul Bellow*. (Information 20.1.2012)

Sml. ... **Saul Bellow**, *den amerikanske forfatter og Nobelprisvinder*.

- (19) Det gælder blandt andre Henning Mankell, der lader sin hovedperson Kurt Wallander bo og arbejde i *den idylliske bindingsværksby Ystad i Skåne* ... (Jyllands-Posten 25.12.2014)

Sml. ... **Ystad**, *den idylliske bindingsværksby i Skåne*.

Og tilsvarende kan vi omdanne et appositionsled til en foranstillet kategori-
betegnelse, fx

- (20) Merkel gav middag, men hun valgte hverken Adlon, der ellers har et hæderligt køkken, eller kanslerpalæet, som er eksperter i den slags. Hun inviterede til en adresse ved **Wannsee**, den store sø uden for byen ... (Berlingske 3.7.2011)

Sml. ... *den store sø Wannsee uden for byen*.⁷

I (21) har den efterstillede kategori-
betegnelse, dvs. appositionsledet, ubestemt form:

- (21) Vi er i **Bamiyan**, en lille afghansk by mellem de to bjergkæder Hindu Kush og Koh-i-Baba. (Weekendavisen 3.10.2014)

Med den ubestemte artikel angiver afsenderen at propriety *Bamiyan* ikke antages at høre til afsenderens og modtagerens fælles viden. Appositionsledets funktion er her at afværge et præsuppositionssvigt. Denne funktion må ikke forveksles med restriktiv funktion. Appositionsledet kan selvfølgelig i en vis forstand siges at "identificere" referenten, men det identificerer (dvs. 'afgrænser') ikke referenten i modsætning til andre mulige referenter; det fungerer også i dette tilfælde som en selvstændig, beskrivende ytring.⁸

7. Diskussion

Ledtypen apposition står ligesom de øvrige "indskudsled" både logisk og rytmsk-melodisk uden for den egentlige sætningskonstruktion (Diderichsen 1962, jf. afsnit 4). En samlet beskrivelse af sådanne indskudte led kunne med

---

7 Som det fremgår, placeres stedsadverbialet sidst i forbindelsen, jf. også (19): *den idylliske bindingsværksby Ystad i Skåne*. Placeres stedsadverbialet foran propriety, omdannes konstruktionen til en appositionsforbindelse, fx *den store sø uden for byen, Wannsee*.

8 Hvis referenten derimod formodes at være bekendt, må vi bruge bestemt artikel, fx *Cannes, den mondane badeby ved den franske Riviera*. Hvis vi bruger ubestemt artikel, opstår der en anden form for præsuppositionssvigt, nemlig det der består i at signalere at byen Cannes formentlig ikke hører til afsenderens og modtagerens fælles viden.

fordel tage udgangspunkt i teorien om 'tetisk grammatik' (Kaltenböck, Heine & Kuteva 2011, Boye & Harder 2015). 'Tetiske udtryk' (dvs. de størrelser der hører til grammatikkens 'tetiske domæne'), har ofte samme struktur som de størrelser der indgår i 'sætningsgrammatikken' (SG), men er ikke en del af den sætningsgrammatiske struktur. De tetiske udtryk er derimod "fragmenter der frit kan hænges på før, inden i eller efter grammatisk strukturerede udtryk" (Boye & Harder 2015: 46).

Tetiske udtryk har typisk følgende egenskaber (Kaltenböck, Heine & Kuteva 2011: 857):

- a. They are syntactically independent.
- b. They are set off prosodically from the rest of an utterance.
- c. Their meaning is "non-restrictive".
- d. They tend to be positionally mobile.
- e. Their internal structure is built on principles of SG but can be elliptic.

Appositionsled er (a) syntaktisk uafhængige (jf. afsnit 4), (b) typisk afgrænset fra det omkringstående ved pauser (jf. afsnit 1), (c) ikke-restriktive (jf. afsnit 5-6), (d) i begrænset omfang positionelt mobile (jf. afsnit 2), (e) strukturelt ækvivalente med sætningsgrammatiske udtryk (jf. afsnit 6).

Det vil føre for vidt at uddybe appositionsledenes tetiske egenskaber her. Jeg vil nøjes med at nævne at sproglige strukturer ofte har såvel sætningsgrammatiske som tetiske potentiale (jf. Boye & Harder 2015: 47 ff.). For appositionsforbindelsernes vedkommende kan det bemærkes at et beskrivende substantivisk led kan konstrueres såvel sætningsgrammatiske som tetiske, jf. (18) - (20). I nogle tilfælde er overgangen fra det sætningsgrammatiske domæne til det tetiske (og vice versa) betinget af et valg mellem to former, fx valget mellem *kong* og *konge* i hhv. *Sveriges kong Carl Gustaf* og ***Sveriges konge, Carl Gustaf***. I det førstnævnte eksempel er *Sveriges* bestemmerled til helheden *kong Carl Gustaf*, i det sidstnævnte er det bestemmerled til *konge*; *Carl Gustaf* er her et tetisk udtryk. I andre tilfælde fremgår udtrykkets domænetilhørsforhold kun af udtalen/tegnsetningen. Appellativet *præsident* har i modsætning til fx *konge* og *greve* ikke en særlig titelform, og i en forbindelse som *USA's præsident(,)* *Obama* må modtageren derfor støtte sig til afsenderens udtale/tegnsetning: [uɛs'æ:ʔs pɾɛsɪdɛnd o'ba:ma] / *USA's præsident Obama* (sætningsgrammatiske) [uɛs'æ:ʔs pɾɛsi'dɛn'd o'ba:ma] / ***USA's præsident, Obama*** (tetiske).

8. Sammenfatning

Jeg har i det ovenstående diskuteret begrebet *apposition* med udgangspunkt i de beskrivelser man finder i den nyere nordiske grammatiske tradition. Det primære formål med diskussionen har ikke været at nå frem til en ny definition, men at pege på nogle aspekter ved de gængse beskrivelser som fortjener at blive genovervejet. Det drejer sig først og fremmest om analysen af appositionsforbindelsen som et hypotagme og – i forlængelse heraf – rimeligheden i at kategorisere forbindelser hvis forreste led (af syntaktiske eller informationsstrukturelle årsager) ikke i sig selv kan varetage funktionen som nominal, som appositionsforbindelser. Som det er fremgået, mener jeg at betegnelsen *appositionsforbindelse* bør forbeholdes forbindelser af substantiviske led med et forreste led der i sig selv har nominalfunktion, og et (evt. flere) bageste led der står i et prædikativt (beskrivende) forhold til det forreste.

En stor tak til Lars Brink, Niels Davidsen-Nielsen og Eva Skafte Jensen for mange værdifulde kommentarer og inspirerende diskussioner.

Henvisninger

- Becker-Christensen, C. (2010). *Dansk syntaks. Indføring i sætningsgrammatik og sætningsanalyse*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Boye, K. & P. Harder (2015). Komplekse sætninger, tetiske udtryk og grammatikalisering, i S.E. Bentsen, et al. (red.) *Ny forskning i grammatik* 22, 41-58.
- Brink, L. (2013). Hvordan udtales en apposition?, i S. Borchmann, et al. (red.) *Gode ord er bedre end guld. Festskrift til Henrik Jørgensen i anledning af 60-års dagen*. Århus: Aarhus Universitet.
- Davidsen-Nielsen, N. (2002). Hvad er apposition?, i I. Baron, M. Herslund & H.H. Müller (red.) *Lingvistiske essays til minde om Finn Sørensen*. Copenhagen Studies in Language 28. København: Samfundslitteratur, 73-84.
- Diderichsen, P. (1962). *Elementær Dansk Grammatik*. 3. udgave. København: Gyldendal.
- GDS = E. Hansen & L. Heltoft (2011). *Grammatik over det Danske Sprog*. Bind 1-3. København & Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.
- Hansen, Aa. (1967). *Moderne Dansk*. Bind 1. København: Grafisk Forlag.
- Harder, P. & C. Kock (1976). *The Theory of Presupposition Failure*. København: Akademisk Forlag.

- Jensen, P.A. (1985). *Prinsipper for grammatisk analyse*. København: Handelshøjskolens Forlag.
- Kaltenböck, G., B. Heine & T. Kuteva (2011). On thetical grammar, i *Studies in Language* 35(4), 852-897.
- Korzen, I. (2006). Appositions (and similar constructions) in Italian, i P. Colliander (red.) *Appositions in Selected European Languages*. Copenhagen Studies in Language 33. København: Samfundslitteratur Press, 93-140.
- NRG = Faarlund, J.T., S. Lie & K.I. Vannebo (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- SAG = Teleman, U., S. Hellberg & E. Andersson (1999). *Svenska Akademiens grammatik*. Bind 1 og 3. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Schack, J. (2013). Dig og mig og vi to. Synspunkter på kasus i moderne dansk, *NyS* 45, 48-72.
- Togeby, O. (1993). *Praxt. Pragmatisk tekstteori 2*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.